

ÚJKOR – ÚJ KOR? absztraktok

Művelődéstörténet

Ambrózy Gábor: Az antijozefinista Batthyányak – Batthyány József és Batthyány Tivadar röpiratai az 1780-as évek politikai irodalmának tükrében

Annak ellenére, hogy II. József a birodalom közigazgatási, jogi, és gazdasági centralizálásának programjával lépett fel, uralkodása végére a monarchia politikailag és egységét tekintve rendkívül ingatag helyzetbe került. A felvilágosult abszolutizmus érvrendszeréhez igazított szabadabb légkörű cenzúra éveiben napvilágot látott politikai röpiratok, pamfletok és a korszak közigazgatásában prominens szerepet betöltő hivatalnokok számára belső használatra készült elaborátumok, feljegyzések plasztikus lenyomatai a jozefinus rendszer kritikájának. Az egyre élénkülő politikai diskurzusban a Batthyány család két prominense, a hercegprímás Batthyány József, és testvére Tivadar földbirtokos-vállalkozó is hallatta a hangját. Jelen dolgozat e testvérpár politikai színezetű iratait: Batthyány József: *Unterthänige Vorstellung* és Batthyány Tivadar: *Widerlegung des falsch genannten unpartheiischen Worts an die Bürger von Ungarn* címen kiadott röpiratait helyezi a vizsgálat fókuszába, de igyekszik kitekintést adni a két Batthyányval szorosabb társadalmi kapcsolatokat ápoló megszólalók, úgymint Széchényi Ferenc, Hajnóczy József, Forgách Miklós, Szapáry János idevágó iratainak főbb szempontjaira.

Kulcsszavak: Jozefinizmus, Batthyányak, egyházpolitika, alkotmányosság, közlekedéstörténet

Zsidai Réka: A locke-i és a rousseau-i nevelési elvek a gyakorlatban: Festetics László neveltetése a felvilágosodás szellemében és a mai oktatást szabályozó dokumentumok tükrében

A 18–19. század fordulóján a magyarországi felvilágosodás egyik meghatározó személyisége gróf Festetics György volt. A keszthelyi gróf a rangból, társadalmi státusból adódóan, a korszak elvárásaihoz igazodva nagy figyelmet fordított fia, László gróf neveltetésére. Festetics György 1790-ben az európai műveltségű Péteri Takáts Józsefet, majd 1799-től Kultsár Istvánt szerződtette nevelőnek fia mellé. László gróf neveltetését elsősorban a rousseau-i és a John Locke-i elvek határozták meg. Itt keresendők a mai modern tanítást

szabályozó jogszabályok (*Nemzeti Alaptanterv, Pedagógiai program*) gyökerei. Tanulmányomban bemutatom a korabeli nevelés alapelveit (erkölcsi, értelmi, testi nevelés) a hatályban lévő NAT tükrében.

Kulcsszavak: arisztokrácia, Keszthely, Festetics, nevelés, oktatás, felvilágosodás

Intézménytörténet és közigazgatás

Lőrinczi Dénes: Adalékok Sepsiszentgyörgy rendvédelméhez (1877–1913)

1876-ban létrejött az a vármegyerendezés, amely az első világháború végéig meghatározta a székelyföldi települések közigazgatási beosztását. Az újonnan létrejött megyeszékhelynek Sepsiszentgyörgyöt választották. A város önkormányzata a dualizmus időszakában saját költségvetéséből fenntartotta a maga rendőrhatóságát, amelynek hatásköre közvetlenül a város személy- és vagyonbiztonságára terjedt ki. Az évek során azonban kiderült, hogy a legénység létszáma és képessége hiányos e feladatkör teljes lefödésére, ezért a városvezetők úgy döntöttek, hogy felfogadják/bérbe veszik a Magyar Királyi Csendőrség állományát e szerepkör betöltésére. A rendvédelmi testület 1886-os betagolása alapján a sepsiszentgyörgyi őrs, az I. kerület második szárnyának első szakaszához tartozott, ahol akkor összesen 8 csendőr teljesített szolgálatot. Hatáskörük kimondottan a város szomszédságában lévő falvak és azok területeire vonatkozott. Sepsiszentgyörgy önkormányzata több alkalommal próbálta elérni a városi csendőrőrs kiépítését, azonban erre nem volt kellő anyagi fedezete. Az elkeseredett közbiztonsági lehetőségekkel történő próbálkozásoknak végül az első világháború kitörése vetett véget.

Kulcsszavak: rendőrség, csendőrség, közbiztonság, rendvédelem

Pap István: A Magyar-Olasz Bank Részvénytársaság születése - 1920

Az 1879-ben, Triesztben született Camillo Castiglioni a XX. századi európai ipar- és banktörténet egyik legbefolyásosabb személyisége volt. Számos ipari nagyvállalat alapításában és finanszírozásában vett részt. Legnagyobb eredményeit a repülőgépgyártás területén érte el, beleértve a Motor-Luftfahrzeug Gesellschaft-ot és az Ungarischen Flugzeugwerke AG-t, illetve jelentős szerepet töltött be abban is, hogy a BMW gyár elindult a világhírnév felé. A világgazdasági válság sem rengette meg a pénzügyi zsenit tehetsége kibontakoztatásában. A korabeli Európa egyik legnagyobb pénzügyi zsonglőre volt, jól forgott

magas politikai körökben is. Karrierjének zsidó származása vetett véget; bujdosni kényszerült San Marino ferences kolostorában, ahol túlélte a vészorszakot. A Magyar-Olasz Bankot 1920-ban hozta létre, több elődintézmény egybeolvasztásával és jelentős külföldi tőke bevonásával, többek között a Banca Commerciale Italiana-val és az Allgemeine Depositenbankkal együtt. A nagy gazdasági világválság idején a bank mérlege megközelítette a 36 millió dollárt. Később a rögzített árfolyamok és tranzakciós nehézségek gátolták a bank külföldi tevékenységét. A második világháborút követő zűrzavaros években a bank felszámolásra került.

Kulcsszavak: Camillo Castiglioni, Magyar-Olasz Bank, Első világháború, banktörténet, iparvállalatok, gazdasági világválság

Hadtörténet

Keserű Norbert: Egressy Gábor kormánybiztossági tevékenysége az 1848-1849-es forradalom és szabadságharcban

Egressy Gábor fontos alakja a magyar reformkor kultúrtörténetének. Korának egyik legismertebb színésze, Shakespeare darabjait ő ismertette meg széles körben a közönséggel, Petőfi Sándor jó barátja. 1848. március 15-től kezdve aktív résztvevője a forradalomnak, 1848. október-december közt kormánybiztos Szegeden. Ezen időszak bemutatására kisebb hangsúlyt fektettek az eddigi szakirodalomban, tanulmányomban ezt igyekeztem pótolni, a levéltári forrásokat felhasználva. Egressy Gábor főbb feladatai voltak a katonák fegyverzetének, felszerelésének, ételmezésének biztosítása, illetve általában összekötő szerepet töltött be a végrehajtó hatalom, a helyi hatóság(ok) és a hadsereg között. A kevés meglévő szakirodalomban Egressyt általában a feladatra alkalmatlannak mutatják be, de a forrásokat megvizsgálva árnyaltabb a kép.

Kulcsszavak: Kormánybiztos, Országos Honvédelmi Bizottmány, Nemzetőrség, Délvidéki szerb felkelés, szabadcsapat

Mati Márton: A Magyar Vöröskereszt misszió szerepe a szibériai hadifoglyok hazaszállításában

Az első világháború alatt az Antant erők több mint 1,5 millió osztrák-magyar hadifoglyot tartottak fogságban. Ezen foglyok jelentős része Oroszország távoli, leginkább Szibéria

kietlen vidékeiben felállított táborokban szállásolták el. A Monarchia 1918-as kapitulációját, majd az ezt követő felbomlását követően, a hadifoglyok többsége még mindig fogságban volt. A háborút követően, a függetlenedett, de magára maradt Magyarországnak nem állt rendelkezésére elegendő erőforrás, hogy a messze, Szibéria távol-keleti részén fogságban rekedt magyar katonákat hazaszállíttassa. Ez a tanulmány azt kívánja bemutatni, hogy a magyar kormány, a Nemzetközi Vöröskereszt, illetve más amerikai-magyar társaságok közreműködésével hogyan igyekezett megszervezni a több ezer Szibériában maradt magyar hadifogoly hazaszállítását. A küldetés végül sikeresen zárult, annak ellenére, hogy komoly nehézségek akadályozták a mentőakcióban résztvevőket. A Magyar Vöröskeresztes Misszió, élén Dell'Adami Géza századossal több, mint 13 000 hadifoglyot sikerült a háborút követően Szibéria legtávolabbi részéről Magyarországra hazaszállítaniuk.

Kulcsszavak: hadifogság, keleti front és a Távols-Kelet, Első világháború, Nemzetközi Vöröskereszt, magyar hadifoglyok

Vendriczki Róbert: Kémjátszma Vietnamban – A vietnami magyar misszió a Pax rezidentúra forrásainak tükrében

1954-ben a genfi egyezményvel létrejött a Vietnami Demokratikus Köztársaság (VDK) és a Vietnami Köztársaság (VK), ám a szerződés nem hozott békét és folytatódott a háború. 1973. január 27-én Párizsban írták alá a vietnami háborút lezárni szándékozó egyezményt. Ez szavatolta a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság (NEFB) felállítását, amelyben 1973–1975 között Magyarország is szolgálatot teljesített. A magyar misszió három váltásában Dél-Vietnam területén – a szovjet elvárásoknak megfelelően – polgári hírszerzés folytatására megalakult a Pax rezidentúra is. A rezidentúrának a NEFB-ben a Párizsi Egyezményben meghatározott feladatain kívül további operatív és tájékoztató feladatokat is el kellett végeznie. A katonai hírszerzéssel együtt információkkal segítették Moszkvát, Észak-Vietnamot és a Dél-Vietnami Ideiglenes Forradalmi Kormányt (DIFK). Mivel 1974-ben kiemelkedő eredményeket értek el, felértékelődött a rezidentúra munkája. A hírszerzői tevékenységet egészen Saigon elestéig, 1975. április 30-ig folytatták. Az ostrom idején a magyar kontingens ott tartózkodó állományát amerikai segítséggel vonták ki, és május 8-án hagyták el az ország területét.

Kulcsszavak: Vietnami Demokratikus Köztársaság, Vietnami Köztársaság, Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság, Dél-Vietnami Ideiglenes Forradalmi Kormány, Párizsi Egyezmény, Pax rezidentúra, polgári hírszerzés, Moszkva, Saigon, magyar misszió

Segesdi Gergő: A köztársasági kérdés a magyar politikai közbeszédben 1918 és 1928 között

A köztársaság és a köztársaságpártiság, a republikanizmus nem tartozik a magyar történelem fő vonulataihoz. Mégis jogosan merül fel a kérdés, hogy egy olyan ellentmondásos megítélésű kísérlet után, mint amilyen az 1918-as Károlyi-féle köztársaság volt miképpen jelent meg ez az eszmerendszer egy olyan közegben, amelynek legitimációja jórészt a forradalmi rendszer elutasítására épül. Jelen volt-e egyáltalán a Horthy Miklós nevével fémjelzett korszakban. A rövid válasz az, hogy igen. Az 1920-as évek elején a politikaiközéletben többen is felszólaltak a köztársasági államforma mellett. Elsőként meg kell említenünk a Nagy György-féle köztársasági mozgalmat, amely már az első világháború előtt is küzdött a köztársaságért. Majd ezt követően szólnunk kell a szociáldemokratákról, akiknek a kérdéshez való viszonyát szigorúan szabályozta a Bethlen-Peyer-paktum. Meg kell végül említenünk azokat, akik ezen a két csoportosuláson kívül estek, mégis valamilyen formában felszólaltak a köztársaság mellett. A felsorolt három csoportban közös, hogy köztársasági eszmerendszerük hasonlóan épült fel, annak megvalósítását békésen és törvényes úton képzelték el. Közös továbbá, hogy kisebb vagy nagyobb mértékben, de a hatalom fellépett ellenük.

Kulcsszavak: Horthy-korszak, köztársaság, republikanizmus, baloldali politika

Juhász Eszter: Egy lehetetlen katolikus egyházközösség a főváros szívében – A budapesti Szent Rita plébánia alapításának (1945-1952) története

A második világháborút követően a Magyar Katolikus Egyháznak sokféle új kihívással kellett szembenéznie: nemcsak a háborús vereséget követő sokk, de a Szovjetunió árnyékában a kommunizmus veszélye is megjelent. A hívek jobb ellátása érdekében 1946-ban Mindszenty József bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek átszervezte a budapesti esperesi kerületek rendszerét, s a korábbi 3 helyett, 7 esperesi kerületre osztotta a fővárost, továbbá 4 új lelkészséget is alapított. A szerveződő új lelkészségek vezetőket is kaptak: Erzsébetvárosba (helyileg a Józsefvárosban volt) dr. Galambos János került. Galambos Szent Ritát kérte és kapta új temploma védőszentjének, kinek tisztelete az Angolkisasszonyok szerzetesi közösségének közvetítésével került Magyarországra, s akit a „*lehetetlen ügyek*”

védőszentjeként is ismernek. 1946. április 1-jén, Mindszenty bíboros hivatalos kinevező iratával, megalakult az új lelkészség, melyet a főpásztor teljes plébániai jogkörrel ruházott fel. A különös kis „templomba”, mely kezdetben semmi templom formát nem mutatott, özönlött a sok Szent Rita tisztelő, a lehetetlen ügyek védőszentjének pártfogását keresve. Ezért a lelkész kiépítette e tisztelet hivatalos formáját és bevezette a csütörtöki Rita napot, szentmisével, szentbeszéddel, litániával. Galambos János rettentő szívóssággal egyben tartotta, fejlesztette a fiatal közösséget, s ez hamarosan a hatóságoknak is szemet szűrt: 1952. szeptember 1-vel át is helyezték a budapesti, Rokolya utcai Segítő Szűz Mária plébániára. Különös hely volt a Szent Rita. Az '50-es években rendkívül sok pap szolgált itt, hosszabb-rövidebb ideig, hivatalosan, vagy épp nem. A legmélyebb kommunizmus idején, békepap vezető lelkésszel is rengeteg szentmisét mondtak, hétköznap és hétvégén egyaránt. Rögtön az alapításkor elkezdtek működni a vallásos élet különféle egyesületei, megindult a lelki élet. Folyamatosan működött a Karitás, a Népkonyha, látogatták a környék betegeit, szegényeit, házapostoli rendszert vezettek be. Ezek működését az elkövetkező évek politikai eseményei folyamatosan korlátozták, legtöbbjük működése végleg meg is szűnt. Közben a legnagyobb feladat egy valódi templom megépítése volt. Gumyszerelő műhely, szikvízüzem, romos, bedőlt falu fészere – ezekből végül mégis összeállt egy épület, melyet Mindszenty bíboros 1947 őszén kápolnává szentelt. E templom köré épült ki a máig töretlenül népszerű és országshíres, sőt, azon is túl is ismert Szent Rita kultusz.

Kulcsszavak: Szent Rita, Magyar Katolikus Egyház, kommunizmus, egyházüldözés, Rákosi-korszak

Madácsy Tamás: A Magyar Demokrata Fórum Zala megyei szervezeteinek megjelenése a helyi nyilvánosságban, 1988-1989

Tanulmányomban 1988 őszétől kezdve a helyi sajtó cikkeinek és híradásainak elemzése révén kívántam illusztrálni, hogy a Magyar Demokrata Fórum követői, a Zala megyei szervezetek alapítói miként érték el, hogy tizenkét hónappal később, demokratikus választás útján saját jelöltjüket küldjék az utolsó állampárti országgyűlésbe. A rendszerváltás korának vidéki politikatörténetét számos adalékkal egészítik ki az MDF egykori tagjaival készített oral history interjúk. A témában két éven át tartó kutatást folytattunk, ami a teljes vidéki Magyarországra kiterjedt, és mintegy 60 beszélgetés hang- és képanyagának rögzítését eredményezte. Három évtizedes kellő történelmi távlatot biztosít ahhoz, hogy az események szereplői levonják a szükséges konzekvenciákat, és személyes aspektusból adják közre a rendszerváltás vidéki történetét, olyan részletekkel is gazdagítva, amelyek más forrásokban nem találhatók meg.

Kulcsszavak: rendszerváltozás, társadalmi mozgalom, Magyar Demokrata Fórum, Lakiteleki Találkozó, helyi nyilvánosság